

Dusznicka soczewka – spojrzenie na lokalne i regionalne dzieje turystyki i sportów zimowych

Badania nad przeszłością Dusznik-Zdroju nie zostały dotąd podsumowane nowocześniejszą monografią historyczną, co w przypadku ośrodka tej rangi jest już na Dolnym Śląsku coraz rzadziej spotykane. Przygotowanie takiego opracowania niesie istotne skutki. Wzmacnia m.in. tożsamość lokalną mieszkańców i ich przywiązanie do małej ojczyzny, pozwala im nadto poznać i zrozumieć skomplikowane uwarunkowania czasoprzestrzenne w najbliższym otoczeniu. Przekłada się wreszcie na działania skierowane na zewnątrz, które mają określoną wartość wizerunkową i promocyjną. Powyższe przesłanki sprawiają, że przygotowanie dusznickiej monografii historycznej wydaje się jedynie kwestią czasu. Taka publikacja – z natury syntetyczna – obejmie z pewnością problematykę turystyczną i sportową, ale nie zapewni jej szerszego wyeksponowania, o czym przekonuje lektura analogicznych prac opisujących sudeckie miasta i uzdrowiska. Powyższą konstatacją nie chcemy w żaden sposób godzić w ewentualne plany opracowania historycznej monografii Dusznik-Zdroju, pragniemy za to zwrócić uwagę na sens przygotowania zawężonego ujęcia problemowego, którego osią będą zagadnienia związane z szeroko rozumianym ruchem turystycznym.

Postulat odrębnego potraktowania rozwoju uzdrowiskowego, turystycznego i sportowego jest w przypadku Dusznik-Zdroju w pełni uzasadniony, rozkwit i wizerunek tego ośrodka w czasie dwóch ostatnich stuleci ma niewątpliwie poważne implikacje turystyczne. Podobnie da się wprawdzie powiedzieć o wielu dolnośląskich czy kłodzkich miejscowościach, ale niewiele z nich odegrało równie znaczącą rolę w ruchu uzdrowiskowym, turystycznym i sportowym. Jeszcze mniej z nich może stać się obiektem szerszej refleksji czy modelowych rozważań. Zanim przystąpimy do rozwinięcia tego twierdzenia, wypada pokrótce zarysować – szeroko rozumiane – turystyczne tradycje Dusznik-Zdroju.

Wokół leczniczych źródeł dopiero u progu XIX wieku powstało dusznickie uzdrowisko¹, które w ciągu stulecia wyrosło na jedno ze znaczniejszych w regionie. Poświadczają to wprowadzane kolejno inwestycje i innowacje czy też stopniowy przyrost liczby kuracjuszy (także polskich)². Wielką w tym zasługą władarzy miasta,

¹ Por. m.in. J. Dębicki, *Kulturowe aspekty sudeckich uzdrowisk obecnego regionu dolnośląskiego w XVII–XVIII wieku*, Toruń 2005, s. 41–43.

² Por. m.in. P. Dengler, *Geschichte des Bades Reinerz*, Reinerz 1903; R. Kincel, *U szląskich wód*.

zwłaszcza jego wieloletniego burmistrza Paula Denglera (urzędującego w latach 1867–1903), który przyczynił się do powołania Śląskiego Forum Uzdrowiskowego (Schlesische Bädertage)³. Okolice miasta stały się jednocześnie polem ekspansji kielkującej podówczas turystyki, czemu sprzyjały pionierskie w skali prowincji inwestycje w zagospodarowanie turystyczne, w tym ruin zamku Homole w końcu XVIII wieku i szczytu Orlicy w końcu XIX wieku⁴. Niezwykle istotne okazało się wycucie zmian zachodzących w dziedzinie ruchu turystycznego, który stopniowo się demokratyzował i umasowił. Wspomniany Dengler skutecznie lobbował na rzecz budowy kolei Kłodzko – Kudowa-Zdrój⁵, sprzyjającej napływowi gości. Podobnie przyczynił się do powołania Kłodzkiego Towarzystwa Górskiego (Glatzer Gebirgsverein)⁶, patronującego zagospodarowaniu górskich terenów ziemi kłodzkiej. Znamienne, że potrafił on formować szerokie porozumienia i grupy nacisku.

Nie mniej zasłużony okazał się burmistrz Josef Göbel, który od 1910 roku wypromował Duszniki-Zdrój na nowoczesny ośrodek sportów zimowych. Wraz z miejscowym środowiskiem sportowym budował nowoczesną infrastrukturę sportową (saneczkarską, narciarską i łyżwiarską), organizował głośne turnieje sportowe z międzynarodową obsadą i świętował sukcesy dusznickich zawodników. O wybitnej pozycji Dusznik-Zdroju świadczą m.in. przeprowadzone tam mistrzostwa Śląska (w narciarstwie klasycznym – w latach 1914, 1924, 1930, 1932, 1935, w narciarstwie alpejskim – w roku 1940, w saneczkarstwie – w latach 1928, 1930, w łyżwiarstwie figurowym – w roku 1939 i w *eisschiessen*⁷ – w latach 1937, 1939) i zgłoszenie kandydatury miasta do grona pretendentów ubiegających się o organizację niemieckich igrzysk zimowych w 1930 roku⁸. Można zauważyć, że w okresie międzywojennym

Z dziejów śląskich uzdrowisk i ich tradycji polskich, Racibórz–Katowice 1994, s. 104–131; idem, *Z polskich tradycji dusznickiego źródła*, Kłodzko 1975.

³ Por. m.in. A. Durlik, *Dzieje uzdrowiska dusznickiego w drugiej połowie XIX wieku*, mps pracy magisterskiej obronionej w Instytucie Historycznym, Uniwersytet Wrocławski 2006.

⁴ Por. m.in. K. Jaworski, *Castrum Landfried alias Homole* [w:] *Pielgrzymy '88 – Informator Krajoznawczy*, Wrocław 1988, s. 31–40; M. Tomczak, *Orlica – szczyt zapomniany* [w:] *Pielgrzymy '88 – Informator Krajoznawczy*, Wrocław 1988, s. 77–89.

⁵ Por. m.in. P. Dominas, *Kolej Kłodzko – Kudowa Zdrój*, Łódź 2013, s. 11–34.

⁶ Por. m.in. M. Dziedzic, *Kłodzkie Towarzystwo Górskie 1881–1945*, Wrocław 2013, s. 17.

⁷ *Eisschiessen* uchodzi za jedną z najstarszych gier sportowych rejonu alpejskiego. Jej popularność ogranicza się do krajów niemieckojęzycznych, gdzie wypromowano ją w opozycji do szkockiego curlingu. Różnice między *eisschiessen* i curlingiem mają po części charakter historyczny i techniczny, obie dyscypliny są jednak podobne. W curlingu suwano granitowym kamieniem, w *eisschiessen* natomiast lżejszym, drewnianym klockiem. *Eisschiessen* było początkowo formą rozrywki w lokalnym środowisku i dopiero w 1914 roku doszło do kodyfikacji jego zasad, co dało podstawy do rozwoju sportu. W okresie międzywojennym krzewiono *eisschiessen* w całych Niemczech. W 1922 roku pojawił się w programie niemieckich igrzysk zimowych, a w 1926 roku zorganizowano pierwsze mistrzostwa Niemiec. Demonstrowano go również na igrzyskach zimowych w Garmisch-Partenkirchen w 1936 roku. Por. L. Krieger, *Eisschiessen*, München 1954; K. Jeschko, *Eisschiessen: Sport – Vergnügen – Erholung*, Salzburg 1971.

⁸ Por. T. Przerwa, *Między lękiem a zachwytem: Sporty zimowe w śląskich Sudetach i ich znaczenie dla regionu (do 1945 r.)*, Wrocław 2012.

Duszniki-Zdrój wyrosły na wiodące w Sudetach Środkowych i Wschodnich centrum turystyczne, pragnące dorównać sławnym kurortom karkonoskim (Karpaczowi i Szklarskiej Porębie). Uczyniono zeń wszechstronny, całoroczny ośrodek uzdrowiskowo-turystyczno-sportowy, popularny na Śląsku (szczególnie we Wrocławiu i na Górnym Śląsku), Pomorzu i w Berlinie. Zauważmy, że w latach 20. XX wieku bywało, iż grupy berlińczyków – w tym studentów elitarnej szkoły sportowej – przybywały w sile tysiąca osób! Decydowały o tym znakomite warunki naturalne, rozbudowana baza noclegowa, bogata oferta lecznicza i kulturalna, wreszcie – aktywna przychylność i otwartość miejscowych władz, które szybko reagowały na zmieniające się możliwości i oczekiwania gości.

Po 1945 roku Duszniki-Zdrój pozostały czołowym dolnośląskim uzdrowiskiem. Stały się także ważnym ośrodkiem intensywnie promowanych przez władze czasów pracowniczych. Do końca lat 40. XX wieku niemal wszystkie domy wypoczynkowe w Polsce, dotychczas administrowane przez branżowe związki zawodowe i rozmaite instytucje, zostały przejęte przez Fundusz Czasów Pracowniczych (FWP) Centralnej Rady Związków Zawodowych. Na początku następnego dziesięciolecia w obiektach FWP w Dusznikach-Zdroju wypoczywało rokrocznie ponad 20 tysięcy osób⁹. Dziesięć lat później liczba wczasowiczów korzystających z uroków miejscowości sięgnęła 40 tysięcy, z czego 20 tysięcy przybywało do domów wypoczynkowych FWP, a 20 tysięcy do reaktywowanych pod koniec lat 50. XX wieku branżowych domów wypoczynkowych. Z dusznickiego źródła korzystało w tym czasie ponad 4 tysiące osób rocznie¹⁰. Wczasowicze i kuracjusze, biorący udział w organizowanych w ramach działalności kulturalno-oświatowej wycieczkach, byli jednocześnie ważną grupą uczestników ruchu turystycznego.

Jeszcze w okresie międzywojennym strefa narciarska przesunęła się w wyżej położone okolice, gdzie spragnieni śniegu goście znajdowali stabilniejsze warunki pogodowe. Z tego powodu doszło do przyłączenia do Dusznik-Zdroju części Podgórze i Granicznej, a w okresie powojennym – Zieleńca. Ten ostatni – wbrew dotychczasowym twierdzeniom – wpisał się w mapę turystyczną Śląska dopiero na przełomie lat 20. i 30. XX wieku, kiedy przy wsparciu państwa udało się uczynić zeń wiodący na Śląsku ośrodek narciarstwa alpejskiego. Podupadła góraska osada została przekształcona w dobrze prosperujące centrum sportowe, co próbowano później naśladować w przypadku innych górskich osiedli¹¹. Pomogły inwestycje drogowe, które odpowiadały nowym trendom transportowym. Zauważmy, że Droga Orlica została wkrótce przedłużona w kierunku Międzylesia, wtapiając się w głośny projekt turystycznej Drogi Sudeckiej (*Sudetenstrasse*)¹². Wracając do układu Duszniki-Zdrój

⁹ P. Sroka, *Turystyka w polskich Sudetach w latach 1945–1956*, Wrocław 2013, s. 280.

¹⁰ W. Walczak, *Ziemia Kłodzka. Monografia krajoznawcza*, Warszawa 1961, s. 166.

¹¹ Por. m.in. T. Przerwa, *Peryferia turystyki sudeckiej: Przyczynek do przedwojennej geografii turystycznej Śląska*, „Pamięć i Przyszłość” 2009, nr 2 (4), s. 50–53.

¹² Por. Z. Franczukowski, *Wokół genezy Drogi Sudeckiej*, „Śląski Labirynt Krajoznawczy” 1996, t. 8, s. 95–106; T. Rzczycki, *Zagadka Drogi Sudeckiej*, Kraków 2013.

– Zieleniec, promocyjne wysiłki tego pierwszego i sukces tego drugiego rozdziły konflikt interesów, ale szybko zastąpiła go symbioza. Zieleniec miał wszelkie cechy satelickiej stacji narciarskiej, dopełniającej ofertę wszechstronnie rozwiniętego ośrodka bazowego¹³. Obie miejscowości podlegały przy tym naturalnemu oddziaływaniu ówczesnych mód turystycznych i zjawisk społeczno-politycznych. Były m.in. uwikłane w „turystyczne” zmagania niemiecko-czechosłowackie, których symbolem były konkurencyjne schroniska „Hindenburgbaude” (Zieleniec) i „Masarykova chata” (Šerlich)¹⁴.

Wraz z wymianą ludności po drugiej wojnie światowej zaprzepaszczeniu uległy sportowe tradycje Dusznik-Zdroju i Zieleńca. Istniejąca infrastruktura noclegowa uległa wyszabrowaniu, dewastacji, a często całkowitemu zniszczeniu. Symboliczny był los dawnego schroniska „Hindenburgbaude”, zamienionego zaraz po wojnie w strażnicę Wojsk Ochrony Pogranicza, które spłonęło w nocy z 19 na 20 listopada 1948 roku¹⁵. Podczas przeprowadzonej pod koniec 1945 roku na polecenie Zarządu Gminy Duszniki-Zdrój zbiórki ponemieckiego sprzętu sportowego w Zieleńcu znaleziono ponad 243 pary nart, a do tego liczne kijki i buty narciarskie¹⁶. Okólnik Zarządu Gminy nakazywał ten sprzęt zmagazynować i zabezpieczyć, ale trudno orzec, co się z nim dalej stało. Być może służyły one polskim amatorom białego szaleństwa, albowiem już zimą 1945/1946 roku powiązana ze współrządzającą Polską Partią Socjalistyczną Organizacja Młodzieży Towarzystwa Uniwersytetu Robotniczego organizowała w Zieleńcu dwutygodniowe kursy narciarskie¹⁷. W następnych latach w Zieleńcu poczyniono pewne inwestycje i w ostatnich dniach 1948 roku otwarto Centralny Ośrodek Narciarski Głównego Komitetu Kultury Fizycznej, zlokalizowany w sześciu budynkach¹⁸. Korzystali z niego m.in. słuchacze Studium Wychowania Fizycznego Uniwersytetu Wrocławskiego (poprzednika dzisiejszej Akademii Wychowania Fizycznego), przebywający w latach 1948–1950 w Zieleńcu na obozach zimowych¹⁹. Niestety, pod koniec lat 40. XX wieku zaczęto bardzo rygorystycznie egzekwować przepisy obowiązujące w strefie nadgranicznej, w której znajdował się także Zieleniec. Z lat 1951–1956 brak jakichkolwiek wzmianek

¹³ Por. m.in. T. Przerwa, *Reinerzer und Grunwalder, Stadt- und Dorfbewohner in der Zeit des Massentourismus vor 1945: Vorbild – Verantwortung – Konkurrenz?*, „Schlesische Geschichtsblätter” 2013, nr 2, s. 41–48.

¹⁴ Por. J. Potocki, *Rozwój zagospodarowania turystycznego Sudetów od połowy XIX wieku do II wojny światowej*, Jelenia Góra 2004, s. 85.

¹⁵ P. Sroka, *Hindenburgbaude w płomieniach*, „Sudety” 2010, nr 8, s. 29.

¹⁶ Archiwum Państwowe we Wrocławiu Oddział w Kamieńcu Żąbkowickim [dalej: APKZ], Akta gminy Duszniki-Zdrój powiat kłodzki, sygn. 42 – Zarząd Gminy Duszniki-Zdrój do wszystkich Sołtysów na terenie gminy, 15 XI 1945 r., nlb.; Spis sprzętu sportowego. Grunwald, nlb.

¹⁷ Archiwum Straży Granicznej w Szczecinie, Sudecka Brygada WOP 1945–1948, sygn. 274/30b – Opis Odcinka 51 Komendy. Strażnica 239 [29 III 1946], nlb.

¹⁸ gr., *Otwarcie nowego schroniska w Zieleńcu*, „Dziennik Zachodni” 1947, nr 201 z 25 lipca, s. 4.

¹⁹ A. Klisiecki, W. Wompel, *10 lat Wyższej Szkoły Wychowania Fizycznego we Wrocławiu*, Wrocław 1956, s. 24–26.

o uprawianiu narciarstwa w tej miejscowości, poza lakoniczną informacją z przygotowanego przez aparat bezpieczeństwa planu zabezpieczenia granicy, pochodzącego z 1954 roku:

w miejscowości Zieleniec jest ośrodek sportowy, który jest czynny sezonowo, będąc wykorzystywany przeważnie przez M[inisterstwo] O[brony] N[arodowej]²⁰.

W 1954 roku Zieleniec został przyłączony do Dusznik-Zdroju, co uzasadniono trudnościami z komunikacją górskiej wsi z siedzibą gminy w Szczytnej²¹. Zmiany w Polsce, których kulminacją był październik 1956 roku, doprowadziły do pewnego ożywienia Zielenca. Pod koniec lat 50. XX wieku dawny Centralny Ośrodek Narciarski został przejęty przez Akademię Wychowania Fizycznego (AWF) w Warszawie, a miejscowe władze postanowiły „prowadzić aktywizację Zielenca, bazując na sportach zimowych”²². Podobny postulat znalazł się także w opracowanym w 1962 roku *Programie rozwoju Ziemi Kłodzkiej*²³. Niestety, mimo że podjęto pewne inwestycje mające na celu odbudowę infrastruktury wypoczynkowej i sportowej Zielenca, na przeszkodzie w pełnym zrealizowaniu ambitnych planów stanął brak wystarczających funduszy. Przełom nastąpił dopiero w latach 70. XX wieku. W 1971 roku obiekty użytkowane dotychczas przez warszawską AWF zostały przekazane Wyższej Szkole Wychowania Fizycznego we Wrocławiu (w 1973 roku przemianowanej na AWF)²⁴. Inwestycje w Zielencu poczynił Kombinat Górniczo-Hutniczy Miedzi w Lubinie. Dzięki temu infrastruktura noclegowo-sportowa w tej miejscowości uległa wyraźnej poprawie²⁵. Niestety, głęboki kryzys, który objawił się w Polsce w drugiej połowie lat 70. XX wieku i doprowadził w ostatecznym rozrachunku do przełomu 1989 roku, zahamował rozbudowę Zielenca. Jej intensyfikacja nastąpiła już w nowych realiach polityczno-ekonomicznych, kiedy Zieleniec stał się jednym z najważniejszych ośrodków narciarskich w polskich Sudetach.

²⁰ Archiwum Instytutu Pamięci Narodowej Oddział we Wrocławiu, sygn. 053/629 – Plan przeprowadzenia wspólnej analizy operacyjnego zabezpieczenia i zagrożenia odcinka granicy PRL z CSR na terenie powiatu Kłodzko, 3 IV 1954, k. 87.

²¹ APKZ, Prezydium Miejskiej Rady Narodowej w Dusznikach-Zdroju (dalej: PMRN Duszniki), sygn. 36 – Protokół z posiedzenia Prezydium Gminnej i Miejskiej Rady Narodowej odbytej w dniu 20 IV [19]54 r., k. 201. Od 1945 roku Zieleniec znajdował się w gminie Duszniki-Zdrój, ale w 1951 roku jej siedziba została przeniesiona do Szczytnej. Por. Dz.U. 1951, nr 34, poz. 263.

²² APKZ, PMRN Duszniki, sygn. 71 – Protokół Nr X/59 z posiedzenia Prezydium Miejskiej Rady Narodowej w Dusznikach-Zdroju odbytego w dniu 9 IV 1959 r. w Zielencu, k. 167.

²³ *Program rozwoju Ziemi Kłodzkiej 1961–1965* [Kłodzko 1962], s. 17.

²⁴ J. Tyszkiewicz, *Dzieje Akademii Wychowania Fizycznego we Wrocławiu 1946–2006*, Wrocław 2007, s. 83.

²⁵ APKZ, Urząd Miejski w Dusznikach-Zdroju, sygn. 161 – Studium i koncepcja zagospodarowania turystyczno-rekreacyjno-sportowego Zielenca, praca wykonana w Pracowni Zagospodarowania Turystycznego i Rekreacyjnego AWF pod kierunkiem mgr. Jerzego Bogdanowicza, Wrocław, luty 1977 r., k. 46–48.

Wyniki badań historycznych zaspokajają ciekawość, i w tych kategoriach są przeważnie postrzegane. Tymczasem powinny równocześnie prowokować i inspirować uważnych odbiorców. Wydaje się, że współcześni duszniczanie mogą wiele zyskać, spoglądając w turystyczną przeszłość swego miasta. W postulowanej monografii nie sposób wszak ograniczyć się do prostego wyliczenia i opisanie obiektów turystycznych i sportowych, względnie do wspomnienia sukcesów miejscowych działaczy i zawodników, czego naturalnie nie można pominąć. Podobnie istotne byłoby wykazanie prawidłowości, złożoności i zależności występujących w rozwoju turystycznym, co często umyka piszącym na te tematy. Generalnie chodziłoby o powiązanie trzech zasadniczych komponentów: społecznych fascynacji i potrzeb, odpowiadających im starań ze strony przedstawicieli władz, branży turystycznej oraz środowiska turystycznego i sportowego, nadto politycznych i cywilizacyjnych okoliczności. W przypadku Dusznik-Zdroju – co wyjątkowe – można wykazać obecność długofalowych strategii proturystycznych, które pozwoliły miastu możliwie efektywnie wykorzystać szansę tkwiącą w napływie gości: kuracjuszy, wczasowiczów, turystów i sportowców. Na podstawie przeprowadzonych badań wypada stwierdzić, że skutecznym realizatorem owych planów na gruncie dusznickim były w okresie przedwojennym władze miejskie, które potrafiły wykorzystać kolejno rysujące się koniunktury, ukierunkowywały energię zainteresowanych kręgów, wsłuchując się zarazem w ich głos.

Po 1945 roku szybko dostrzeżono potencjał Dusznik-Zdroju jako ośrodka uzdrowiskowego i wypoczynkowo-turystycznego, jednak możliwości jego wykorzystania były ściśle uzależnione od uwarunkowań systemowych. Szczególną wagę przywiązywano do rozwoju wczasów pracowniczych, mających stanowić dowód na troskę państwa o przedstawicieli świata pracy. Z podobnych względów pozostały Duszniki ważnym ośrodkiem uzdrowiskowym. Podjęte tuż po drugiej wojnie światowej oddolne starania na rzecz rozwoju turystyki i sportów zimowych w Dusznikach-Zdroju i okolicy zostały zahamowane pod koniec lat 40. XX wieku wraz z centralizacją wszelakich przejawów życia społecznego w duchu stalinowskim. Dopiero po 1956 roku lokalne środowisko mogło na nowo podjąć działania w tym kierunku. Wpisywały się one w szersze zjawisko aktywizacji ziem zachodnich i północnych, szczególnie dotkniętych negatywnymi skutkami stalinowskiego eksperymentu. W protokołach posiedzeń Prezydium Miejskiej Rady Narodowej w Dusznikach-Zdroju z okresu gomułkowskiego wyraźnie widać troskę o sprawy szeroko rozumianej turystyki, dostrzegalne są jednak także odgórne ograniczenia, które stawały na przeszkodzie w realizacji słusznych postulatów.

Można zaryzykować generalne twierdzenie, że o turystycznym sukcesie Dusznik-Zdroju zdecydowały determinacja decydentów w realizacji odważnych wizji i umiejętność pokonywania występujących przeszkód. Dodajmy na marginesie, że

niektóre z tych problemów występują w mniej lub bardziej zmienionej formie również obecnie.

W przypadku Dusznik-Zdroju, w tym przyłączonego do nich Zieleńca, prześledzić możemy zjawiska i procesy zachodzące na gruncie praktyk uzdrowiskowych, turystyki górskiej i sportów zimowych w stopniu niespotykanym dla innych śląskich centrów turystycznych. Zawdzięczamy to wielowymiarowości tego szczególnego ośrodka, ale też szczęśliwemu przypadkowi, jakim jest dobrze zachowana baza źródłowa. Żadna inna śląska miejscowość o profilu turystycznym nie ma równie dobrze zachowanych zbiorów lokalnej prasy i podobnie cennego zespołu archiwalnego²⁶, jakimi dysponują Duszniki-Zdrój! Postulowana monografia aktywności turystycznej i proturystycznej w rejonie miasta miałyby zatem walor wykraczający daleko poza jego granice. Pozwoliłaby przedstawić w dusznickiej soczewce ogólniejsze trendy i uwarunkowania, które znajdowały odbicie w zachowaniach społecznych i działaniach politycznych na płaszczyźnie tak lokalnej, jak i regionalnej. Owo poszerzenie perspektywy, wykorzystanie przykładu Dusznik-Zdroju do wyobrażenia powszechniejszych praktyk przysłuży się przy tym samemu miastu, którego wyjątkowość zostanie w ten sposób przypomniana i wzmocniona.

W prezentowanym wystąpieniu staraliśmy się uzasadnić potrzebę przygotowania „turystycznej” – tzn. głęboko osadzonej w problematyce lokalnej i turystycznej – monografii Dusznik-Zdroju. Jesteśmy głęboko przekonani, że podobnie określonego programu nie sposób wpisać w ograniczone ramy ogólnej monografii historycznej miasta, a tym bardziej w skromną objętość rozproszonych artykułów. Potencjał poznawczy i promocyjny takiego przedsięwzięcia uznajemy za wybitny, jego powodzenie zależne jest przy tym od szeregu czynników, w tym od zainteresowania lokalnych czynników. Zauważmy na koniec, że podobnie skonstruowanego projektu tymczasem w naszym kraju nie zrealizowano.

²⁶ Wymieńmy tu chociażby Akta miasta Dusznik Zdroju przechowywane w Archiwum Państwowym we Wrocławiu Oddział w Kamieńcu Żąbkowickim i roczniki gazety „Echo des Heuscheuer- und Mense-Gebirges. Reinerzer Stadt-Blatt”.

**Through the Prism of Duszniki
A Look at Local and Regional Tourism and Winter Sports History**

Summary

In the article, the authors emphasise the importance of bringing out a monograph set within the context of the local and regional issues specific to Duszniki-Zdrój as a centre of tourism. Postulating a discrete treatment of the touristic sphere of the life of the town would appear to be fully justified, given the distinct tourism-related implications in terms of its heyday and image over the past two centuries. Much the same can, indeed, be said of many another place in the Lower Silesian region and the Kłodzko area. However, few of them have played an equally significant role on the plane in question. Even fewer could constitute an object of more extensive reflections or exemplary deliberations. In the case of Duszniki-Zdrój, including the adjoining district of Zieleniec, it is possible to trace the manifestations and processes occurring in spa resort practices, mountain tourism and winter sports to an extent unparalleled in any other Silesian tourism centres. It is not only the multidimensional nature of Duszniki that we have to thank for that, but also the good fortune which has given us a well-preserved resource base. The monograph being posited, devoted to tourism and pro-tourism activities in the town and its environs, would thus have a value extending beyond its borders. Through the prism of Duszniki, it would be possible to present more general trends and determinants which have found reflection in social comportment and political activities on both a local and a regional plane. In general terms, it would entail bringing together three fundamental component factors, namely, social fascinations and requirements; the efforts made by the representatives of the authorities, the tourism sector and tourist and sports centres to respond to them; and circumstances, not only political, but also those in which civilisation finds itself.

Translation Caryl Swift

Reinerzer Linse – Blick auf die lokale und regionale Geschichte des Tourismus und des Wintersportes

Zusammenfassung

In dem Artikel unterstreichen wir die Bedeutung der „touristisch“ – in der Problematik der lokalen und regionalen – angesetzten Monografie von Bad Reinerz. Das Postulat zur separaten Behandlung der touristischen Lebenssphäre der Stadt scheint als begründet, da die Blütezeit und das Bild dieses Zentrums sichtbare touristische Implikationen in Angesichts der letzten zwei Jahrhunderte enthält. Ähnlich lässt es sich von vielen Ortschaften von Niederschlesien und Glatz sprechen, aber nicht viele von ihnen spielten eine derart gleich bedeutende Rolle auf dieser Ebene. Noch weniger von ihnen können zu einem Objekt einer breiteren Reflexion oder von Modellüberlegungen werden. Im Falle von Bad Reinerz, darunter dem angeschlossenen Grunwald, können wir den Phänomenen und Prozessen, die auf dem Bodem der Kur-Heilpraktiken, des Gebirgstourismus und der Wintersporte erfolgen, in einem in anderen niederschlesischen Tourismuszentren nicht antreffbaren Grade nachgehen. Wir verdanken dies der Komplexität dieses Zentrums, aber auch dem glücklichen Zufall, dass die Quellengrundlage gut erhalten geblieben ist. Die postulierte Monografie der touristischen und protouristischen Aktivität in dieser Stadtregion hätte somit Vorteile, die weit über ihre Grenzen reichen würden. Dies würde es erlauben allgemeinere Trends und Bedingungen in der Reinerzer Linse darzustellen, die ihre Widerspiegelung in den gesellschaftlichen Verhalten und politischen Tätigkeiten auf der so lokalen wie auch regionalen Ebene fanden. Es ginge im Allgemeinen darum drei Grundkomponenten zu verbinden: der gesellschaftlichen Faszinationen und Bedürfnisse, die ihnen entsprechenden Bemühungen von Seiten der Regierungsvertreter aus, der touristischen Branche und des touristischen sowie sportlichen Umfeldes, und mehr noch die der politischen und zivilisatorischen Begebenheiten.

Übersetzt von Alice Reiske

Dusznický objektiv – pohled na místní a regionální dějiny turistiky a zimních sportů

Shrnutí

V článku podtrhujeme důležitost vypracování „turistické“ – zasazené do místní a regionální problematiky – monografie města Duszniki-Zdrój. Požadavek na samostatné posouzení turistické sféry života města se zdá být plně odůvodněný, protože rozkvět a image tohoto střediska v období posledních dvou staletí má výrazné turistické důsledky. Sice totéž lze říci o mnoha dolnoslezských nebo kladských obcích, ale nemnoho z nich sehrálo stejně důležitou úlohu v této rovině. Ještě méně z nich se může stát předmětem širšího rozjímání nebo modelových úvah. V případě města Duszniki-Zdrój, včetně k němu připojeného Zieleńce, můžeme prozkoumat jevy a procesy vznikající na základě lázeňských procedur, horské turistiky a zimních sportů v míře nevídané u jiných slezských turistických center. Vděčíme za to vícerozměrnosti tohoto střediska, ale také šťastné náhodě, jakou je dobře zachovaná zdrojová databáze. Požadovaná monografie o turistické a turisticky příznivé aktivitě v oblasti města by tedy měla hodnotu vykračující daleko za jeho hranice. Umožnila by představit v dusznickém objektivu obecnější trendy a podmíněnosti, které nacházely odraz ve společenském chování a politické činnosti jak v lokální, tak i regionální rovině. Celkově by se jednalo o spojení tří zásadních komponentů: společenského obdivu a potřeb, jim odpovídajících opatření ze strany zástupců moci, turistického oboru a turistického a sportovního prostředí, kromě toho politických a civilizačních okolností.

Překlad Otmar Robosz